

Naročnina mesečno
25 Din, za inozem-
stvo 40 Din — ne-
deljska izdaja ce-
loletno 96 Din, za
inozemstvo 120 Din

Uredništvo je v
Kopitarjevi ul. 6/III

Telefoni uredništva: dnevna služba
2050 — nočna 2996, 2994 in 2050

SCLOVENECE

Z nedeljsko prilogo »Ilustrirani Slovenec«

Cek. račun: Ljub-
ljana št. 10.650 in
10.349 za inserate;
Sarajevo št. 7563,
Zagreb št. 39.011,
Praga-Dunaj 24.797

Uprava: Kopitar-
jeva 6, telefon 2992

Izhaja vsak dan zjutraj, razen
ponedeljka in dneva po prazniku

Dokument

Odkar je velika francoska revolucija proglasila »pravice človeštva«, smatra vsaka moderna država za neobhodno potrebo, da si da tako zvano ustavo. So države, ki so doživele že celo vrsto ustav, kar je večinoma zvezano s kakšnim krvavim ali nekrvavim preobratom. Četudi imamo na svetu državo, ki je mogočna in se stoletja in stoletja razvija brez vsake pisane ustave, zadovoljujejo se z gotovimi praktičnimi principi etičnega in javnega življenja, ki so po tradiciji in razvoju človeškega duha prešli narodu v telo in dušo — velja na kontinentu dogma, da država brez slovesno proglašene in dekretirane ustave sploh ne more izhajati.

Če pa si vse te ustave, vse od prve do zadnje proizvede tako zvanega liberalnega duha evropske buržoazije in so druga drugi podobne ko jajce jajcu, brez vsake sentimentalnosti ogledamo, bomo videli, da niso vse skupaj vredne piškavega oreha. Tako ena kakor druga ne predstavlja ničesar drugega kakor s praznim patosom stilizirano neskončno vrsto principov, ki se dosledno kršijo, kadar zahteva »državna potreba«. Bistveni pridržki, ki omejujejo vsak moderen ustaven princip, katerega nam ustavodavci predstavljajo kot absolutno veljavnega in z vsemi mogočimi frazami okinčanega malika, vse te principe že a priori osmešijo in izmalijo. Zato je notranja avtoriteta in moralna vrednost vseh teh ustav minimalno majhna in kakor vladajoča večina, če ji kaže, ustavo brez pomisleka krši, zabarikadirajo se za njene dvoumne besede in izrabljajo njena protislovja, tako opozicija ves čas ne dela nič drugega, kakor da jo očito ali podtalno izpodkopa, dokler je z večjim ali manjšim ropotom in polomom ne zruši. Z najmodernejšo veleliberalno ustavo je mogoče sprejeti a) državnik in njegovi večkrat le dejansko manjšino naroda predstavljajo večini vladati v bistvu prav tako absolutistično, kakor sta vladala Kserkses ali Asurbanipal. To pa zato, ker so vse te ustave, ki jih smatra »prosvetljeno« meščanstvo za višek političnega in etičnega razvoja človeštva, v resnici le v licemerska, neokrito mišljena in nadvse elastična »načela« odeto orožje, da se vzdrži moč gospodarskega liberalizma, kapitalizma in njegovega čisto materialističnega naziranja. Človek se mora sprito tega vprašati, ali je sploh potrebno in vredno neprestano vznemirjati državo s takimi ustavami? Ali bi ne bilo bolj pametno, če bi se na podlagi že itak ukoreninjenih principov političnega narodovega življenja izdajale enostavne pozitivne postavbe brez vse slovesne narejenosti in zavarovanja po kvalificiranih večinah in drugih barikadah, ki se itak porušijo, če pride fatalni čas za to? Izkušnja nepobitno kaže, da vse meščanske liberalne ustave končno le ovirajo naravni razvoj, da so večni kamen spodlitke in povod ne-prenestnemu strankarskemu razdorju in da se zaradi njih mirni potek političnega življenja vedno prekinejo po večjih ali manjših preobratih.

Najnovejša ustava na svetu je španska, na katero je ondolni režim s socialdemokratsko zvezano veleburžoazijo očividno posebno ponosen. Saj je ta neskončno dolgi načrt, ki so ga izdelali sami profesorji, kakor so Ossorio, Ortega y Gasset, Unamuno in drugi, edino delo te indolentne vlade, ki se ukvarja s stiliziranjem »najmodernejših« načel na papirju, dočim andaluški koloni že celo leto stradajo ko kitajski kulji in čakajo na tisto zemljo, katero jim liberalna republika riše kot futo morgano v zraku. Nova španska vlada je že zadosti časa na vladi, da bi bila lahko vsaj začela izvajati agrarno reformo v deželi, kjer imamo veleposestnike, ki posedujejo toliko obdelane in neobdelane zemlje, kolikor znaša površina dravske banovine ali pa solnograškega »bundeslanda« (piše španski katoliški pisatelj dr. Lope Vinador y Carrero v »Kölnische Volkszeitung«), njihovi najemniki pa zaslužijo po 10 dinarjev našega denarja na dan — kadar pa ni dela, jih živi Bog nebeski. Medtem pa se na ogromnih kompleksih, ki bi lahko redili na stotine samostojnih kmetov, pasejo gosposki bikli za areno. Toda niti ene pediti zemlje vlada gospoda Niceta Zamore še ni razdelila kolonom niti je poskrbela za kmetijske delavce, ki so v Andaluziji že celo leto in tudi več eploh brez posla. Pač pa je v svoj ustavni načrt sprejela mojstrsko sestavljeno načelo o privatni lasti, ki pa ima v sebi tendenco postopne socializacije in je podrejena višjim zahtevam narodne ekonomije. Vsak pa ve, da skrivajo te prazne fraze zgolj tendenco vlade, da bi obvarovala posest in dobičke svojih ljubljencev in podpornikov iz velekapitalističnega in latifundističnega meščanstva, dočim zaenkrat rešuje socialne probleme Španije s povečanjem Guardie civil...

Uprav klasičen dokaz licemerstva tega lažnoliberalnega režima framasonske sekte pa so določila ustave o popolni svobodi, da sme vsak posameznik izpovedati svoje prepričanje in po njem živeti ter se v te svrhe združevati. To načelo je sveto, ta svoboda je v mejah etike absolutna in neovirana, na njej stoji republika. Tako namreč slovesno proglašajo avtorji tega načrta, v resnici pa v isti snopi dekretirajo, da se vsa katoliška redovna udruženja razpušijo, njihovo imetje pa enostavno konfiscira, čeprav seveda taista ustava preglašuje svetost in nedotakljivost privatne lastnine, ki se sme v socialne svrhe odutiti le za polno odškodnino! Toda, nikar ne mislite, da očetje ustave tega protislovja niso zapazili. Zato so hitro vkrpali v svoj sloviti načrt še določbo, da se sme lastnina odutiti tudi brez odškodnine, ako to sklene parlament. Na ta način so ustavno proti duhu ustave legalizirali enostaven rop samo, da udarijo katoliško Cerkev. Še španski redovi danes ne posedujejo več bogve kaj zemlje, ampak samo poslopja, ki slušajo karitativnim namenom in pouku

Kritičen položaj v Ameriki

Deset milijonov brezposelnih — Strah pred zimo

London, 20. avg. Poseben poročevalec News Chronicle, ki je na gospodarskem študijskem potovanju po Združenih državah, je bil v ponedeljek sprejet pri predsedniku Hooverju. Predsednik je v živahnem razgovoru obravnaval z njim vprašanje razorožitve, Rusije in predvsem seveda gospodarsko stanje Evrope in Združenih držav. Iz Hooverjevih izjav je časniki dobili vtis, da se je nad predsednika razlila vsa nejevolja v velikih pričakovanjih razočaranega in užaljenega naroda. Kakor se to večkrat zgodi pri ljudskih masah, je sedaj predsednika pričelo ameriško ljudstvo označevati kot glavnega krivca gospodarske depresije. »Veliki inženir«, kateremu je pred nekaj leti pel Hosana ves narod in vse časopise je naenkrat postal »docela nesposoben«, človek, kateremu manjka pogled za nujne potrebe narodnega gospodarstva. Niti tega mu ne priznajo njegovi nasprotniki, da je on započel akcijo za reparacijski moratorij, ampak trdijo, da so ga o njegovi koristi prepričali šele njegovi ožji svetovalci Dawes, Morrow in Mellon.

Poročevalec je mnenja, da je mnogo kritike pretirane, neiskrene in neresnične. V mnogih gospodarskih krogih so pač pričakovali, da bo treba Hooverju zamrmrati le neko magično formulo, pa se bo nad Ameriko razlilo povoljno blagostanje. Sicer pa je vlada v veliki meri samo odgovorna za sedanjí težki položaj. Do sedaj namreč ni poznala druge politike, kakor da je držala plače zelo visoko, hotele na ta način obvarovati industrijo pred vsakim vznemirjenjem. Medtem pa so pod pritiskom gospodarskih razmer v mnogih industri-

jah plače padle zelo nizko, kar posnemajo tudi druge industrijske panoge, ne da bi vlada proti temu opasnemu gospodarskemu pojavu sploh skušala kaj storiti. V tem težkem položaju se res zdi, da manjka Ameriki potrebnega dalekovidnega gospodarskega vodstva, ki ne bi čakalo s fatalistično brezskrbnostjo, kdaj se samo po sebi povrne boljša konjunktura doba. Res, da so pričeli graditi nova zasilna javna dela, ki naj zaposlijo čim več delavcev. Toda pri milijonski brezposelnosti to skoraj sploh ne pride v poštev in je vlada storila le toliko, da potolaži javno mnenje.

Najbolj zanimivo je, da se ameriška vlada še danes upira državní brezposelní podpori, podobna staromodni industriji, češ, da ona ne odgovarja ameriški gospodarski strukturi, čeprav dejansko dobivajo najrazličnejši dobrodelni fond, iz katerih brezposelni uživajo podporo, do 80% svojih dohodkov iz državnih davkov. Dopisnik svojim izvajanjem dostavlja zanimivo ugotovitev nekega velikega ameriškega časnikarskega koncerna, po katerem bi polovico ameriških brezposelnih sploh ne imelo nikakih sredstev za direktno podporo brezposelnih in tudi ne možnosti izvesti kako večjo akcijo za brezposelne v prihodnji zimi. Dobrodelne ustanove niso v stanju nuditi pomoči odgovarjajoči meri. Mnogo ameriških mest je že doseglo skrajno mejo možnosti, zlasti ker je dotok davkov strahovito padel. Dopisnik končava z izjavo sicer zelo zmernega predsednika ameriške delavske federacije Greena, da bo na zimo Amerika zrela za revolucijo, ako se ne prične že sedaj z

najresnejšimi pripravami, kako odpomoči bedi milijonov brezposelnih.

Detroit, 20. avgusta. Guverner države Pennsylvanija Pinchot je v javnem govoru o brezposelnosti izjavil, da lastna občinska in državna sredstva ne bodo zadostovala za prihodnjo zimo, ako bo brezposelnost v taki meri naraščala, kakor zadnje mesece. Brezposelnost je zadela ves narod. Zato mora tudi ves narod pomagati. »Morajo se najti sredstva, da preživimo ogromne armade stradalih brezposelnih. Ako je prezident Hoover razumel podvzeti pametne korake za finančno rešitev Nemčije, potem naj se stori vse, da se pomaga tudi lastnim rojakom.« (Glavni razlog za Hooverjev načrt, kakor znano, ni bilo človekoljubje do Nemčije, ampak da Amerika reši svoja v Nemčiji naložena posojila. Op. uredništva.)

Guverner je nadalje opozarjal, da lakota povzroča že nemire. Temu pa se ni čuditi, kajti po uradni statistiki je v zadnjih šestih mesecih delo v železni industriji padlo za 38%. V avtomobilski industriji znaša nazadovanje za 52%, medtem, ko je transport v celoti padel do 60%. Številke, ki govorijo o 10 milijonih brezposelnih, nikakor niso pretirane. Na koncu je Pinchot izjavil, da mora poleg državne pomoči ostati še nadalje v akciji tudi privatno skrbstvo, da se omili velika škoda in grozeča lakota. (Po drugih vesteh pa ameriški velekapitalisti razmišljajo, ali ne bi kazalo sežgati milijone in milijone bušljev žita, ker so zaloge polne in žito tako poceni, da bi pri prodaji vrglo le male dobičke. Kako strašne socialne razmere so to! — Op. uredn.)

Otvoritev Sobranja

Program: Mir na zunaj in znotraj

Sofija, 20. avgusta. AA. Bolgarska agencija poroča: Danes dopoldne je bila svečana otvoritev izrednega zasedanja narodnega sobranja, ki je bilo izvoljeno junija meseca.

Kralj Boris je prečital poslanico. V tej poslanici pravi, da so zadnje volitve omogočile kroni naloge, ki jih predpisuje ustava. Olajšava je v tem, da je bilo mogoče s pomočjo politične sredine sestaviti novo vlado. Novo vlado čakajo velike naloge na vseh področjih državnega udejstvovanja. Sedanja gospodarska kriza, nadaljuje poslanica, je pogodila predvsem poljedelca, zato bodo potrebni ukrepi v korist vsega prebivalstva. Vlada bo skušala urediti položaj delavcev in bo zato energično posredovala v razrednih borbah, ki jih bo treba ublažiti.

Priznati moramo, pravi dalje poslanica, da je mogoča ublažitev krize, socialne reforme in blagostanje samo pod okriljem miru in reda. Zato bo vlada z vsemi razpoložljivimi sredstvi čuvala mir in red. Mednarodni mir in mednarodno sodelovanje je cilj svetovne politike, zato bo tudi Bol-

garska skušala poglobiti odnose dobrega sodelstva in okrepiti prijateljske stike z velikimi silami, ker je Bolgarski potrebna temeljita pomoč teh držav. Vlada bo skušala razčistiti ozračje zaradi tesnega sodelovanja s tem, da čimprej likvidira niz spornih vprašanj med Bolgarsko in raznimi državami. Nato navaja poslanica zakonske načrte, ki bodo predloženi narodnemu sobranju. Med temi zakonskimi načrti so zakonski načrt o kontroli kartelov in zakon načrt o pospeševanju obrtništva.

Sofija, 20. avg. AA. Bolgarska agencija javlja: Ko je kralj Boris stopil v dvorano narodnega sobranja, so komunistični poslanci odšli iz dvorane in priredili demonstracije, ki so mučno vplivale na občinstvo in na ostale poslance. Komunisti so klicali: Živela sovjetska republika! Doli fašizem!

Demonstracija komunističnih poslancev pa je hipoma utihnila, ko je občinstvo na galerijah z ostalimi poslanci vred priredilo kralju Borisu tople ovacije. Politični krogi ostro obsojajo izgrede komunističnih poslancev.

Angleška vlada ne bo znižala plač in podpor

London, 20. avg. Z. Sklepi vlade, ki so bili izvršeni nočjo, še niso objavljeni. Vladna seja je trajala cel dan in končala ob 11 zvečer. Danes zjutraj je imel MacDonald sestanke s predstavniki konservativne in liberalne stranke, katere je obvestil o vladnih sklepih in ukrepih, da se doseže ravnotežje državnega proračuna. Danes dopoldne se bo sestel MacDonald s člani upravnega sveta Trade Uniona in predstavniki eksekutivnega odbora la-

buristične stranke. Trdijo, da vlada ne bo znižala plač državnim uradnikom in ne podpore brezposelnim. Vlada namerava povziti uvozno carino na vse industrijske proizvode, surovine in življenjske potrebščine za 10 odstotkov. Na ta način bi se doseglo 25 milijonov funtov šterlingov. Razen tega bo izvedeno največje varčevanje in razne druge odredbe. Na ta način se bo prihranilo 120 milijonov funtov šterlingov.

Francozi niso vsega krivi

Porazna ugotovitev nemškega publicista

Ženeva, 20. avg. Tukajšnje politične in gospodarske kroge je posebno vznemirila članek berlinske »Deutsche Allgemeine Zeitung«, v katerem pisec zvrca krivdo, za težkoče na baselski konferenci na Švitarce in Holandce, češ, da so ti na konferenci delali Nemcem izredne težkoče in tako zopet igrali svojo staro žalostno vlogo. Švitarci tisk odločno zavrača ta neprevidni izbruh berlinskega lista in očita Nemcem, da so sami krivi svoje sedanje gospodarske stiske. Kot dokaz za to trditve navajajo članek znanega nemškega publicista G. Bernharda, ki je izšel v »8 Uhr Abendblatt«, Georg Bernhard piše doslovno: »Nemški narod naj

bi baselska pogajanja dobro proučil, kajti onemu, ki zna čitati, je v njih razviden nevarni položaj Nemčije. Na konferenci ne padajo politične fraze, temveč se trgovci in bankirji razgovarjajo o gospodarstvu. Tu stoji dolžnik, ki ne more plačati, proti upnikom, ki naj mu podaljšajo kredit. Ne gre za politične, od nespametnega diktata narekovane dolgove, ampak za dolgove, ki so jih nemški bančni ravnatelji prostovoljno napravili in v družbi velikih nemških podjetnikov s slabim gospodarstvom zapravili. Tu se je pokazalo, kako so zadnje volitve z nastopom Hitlerjancev uničile v tujih gospodarskih krogih zaupanje v Nemčijo, ki je bilo

dikalistov, anarhistov in boljševikov hujskane množice. Tako je svobodoljubje in taka je moralna liberalna veleburžoazija, ki je po svoji brutalnosti presenetila celo francosko liberalno časopisje, kakor »Tempe« (18. avgusta, št. 25.560) in »Journal des Débats« (19. avgusta, št. 229).

Ves svet dvomi, če se bo na ta način španska buržoazna republika konsolidirala. Za nas pa je ta ustava zopet nov dokaz, kakšno vrednost imajo vse »liberalne« konstitucije Evrope in Amerike. Španski »svobodomislenci« si bogve kaj domišljajo o svojem delu, v resnici pa so svetu podarili kos papirja, ki samo razodeva njihovo zastarelo mentaliteto in hinavsko moralno.

še do pred kratkim tako veliko. Ako bi hoteli Nemci pravilno presoditi sedanjí položaj, bi se morali vprašati, kaj bi oni storili na mestu upnikov. Kaj bi Nemci rekli, ko bi bili upniki in bi se v drugih državah dolžnicah tisti, ki so zakrivilí polom dolžnikov, nahajali še vedno na svojih mestih?

Povzročitelji zemunskega atentata odkriti?

Dunaj, 20. avg. tg. Avstrijska policija je sedaj dognala, da sta zakrivila bombni atentat, po katerem je prišlo do eksplozije v Zemunu, dva hrvatska emigranta, ki sta ponoči od 31. julija na 1. avgust pripravila atentat v brzdovlaku Pariz — Dunaj na progi Schwarzach — St. Veit. Ta dva emigranta sta potem potovala prihodnjo noč v Bad Gastein in sta potem ponoči na 3. avgust porabljal brzdovlak v smeri proti Beljaku. Inozemca sta postala osebu vlaka sumljiva radi svojega obnašanja. Na podlagi osebnih opisov in fotografij se je ugotovilo, da sta to hrvatska emigranta, od katerih je eden poznan kot Stanko Hranilović, ki je pred kratkim bival na Dunaju in je bil nasproten sedanjemu jugoslovanskemu režimu, kakor vsi hrvatski emigranti. Sumj se zato, da sta oba med vožnjo od Schwarzacha do St. Veita položila v vagon peklenški stroj. Dunajska policija je zapovedala mejnim stražam, da oba osumljenca takoj aretirajo.

Najprej ropajo, potem protestirajo . . .

Rim, 20. avg. Z. V vatikanskih krogih se trdi, da je vložila španska vlada protestno noto pri apostolskem nunciju v Madridu. V tej noti vlada protestira proti poslanici, ki jo je kardinal Segura izdal vsem španskim kardinalom, nadškofom in škofom. Kardinal Segura je v tej poslanici pozval vse duhovništvo, da začne odločno akcijo proti vladi radi nacionaliziranja cerkvenega premoženja. Španska vlada bo smatrala, da bo Vatikan odgovoren za vse neprilike, ki bi radi te akcije nastale v Španiji.

Sestanek med kraljem in Manijem

Bukarešta, 20. avg. Z. Kralj Karel je včeraj nenadno potoval iz Sinaje v Sovato na dvodnevni oddih. Kraljev odhod je izval v političnih krogih veliko senzacijo, ker se v Sovatu nahajajo na političnih vsi voditelji nacionalne kmečke stranke. Verjetno je, da se bo kralj sestel z dr. Manijem, ki bo kralja informiral o stališču nacionalne kmečke stranke, o raznih aktivnih problemih. Dr. Maniu bo ponovno opozoril kralja, da je izhod iz krize mogoč edino le z vrnitvijo parlamentarnega režima. »Adeverur« piše, da se bo vršila 1. septembra v Sinaji seja ministrskega sveta pod predsedstvom kralja. Na tej seji bodo izdani važni sklepi glede finančnega programa. »Dreptate« piše, da se iz dosedanjega vladnega poslovanja vidi velika želja, da se zaključí zunanje posojilo.

Krvavi boji na Kubi

New York, 20. avgusta. tg. Včeraj je desetkratna premoč vladnih čet napadla vstaške čete, ki so v terek zavzele pristanišče Gibara, in jih popolnoma potokile. Od 500 do 600 moških jih je ušlo smrti komaj 35. Med vstaši so bili Američani, Nemci, Poljaki in Mehikanci. Ceni se, da je bilo na obeh straneh 200 do 600 mrtvih. Vladne čete so zaplenile 50 strojnih pušk.

Dunajska vremenska napoved. Spremenljivo vreme. Deloma deževno.

Ozadije Bethlenovega odstopa

Težak gospodarski položaj države — Pred odločilnim preokretom v zunanji politiki

Budimpešta, 20. avgusta. y. Ostavka grofa Bethlena je prišla tako nepričakovano, da je iznenadila celo njegove prijatelje. Tudi opozicija sama, ki jo tvorijo socialisti, si zakulisnih dogodkov ne ve točno razložiti. Dejstvo je, da je tako čvrsti in neupogljivi Bethlen na torkovi seji tako zvanega odbora tridesetih, na kateri je bilo sklenjeno izvesti odločno varčevanje v državnem gospodarstvu in v tem smislu predelati državni proračun, pokazal prve znake velike utrujenosti in duševne pobitosti. Sam se je med razpravo lotil vprašanja, ali ima vlada sploh med narodom še zaupanje, in si odgovoril na to, da je to zaupanje prišlo vidno pešati. Pristavil je sicer, da je tega pojava kriva agitacija opozicije, torej ne politika njegove vlade, vendar so njegove izjave napravile na navzoče globok vtis, ker je vsakdo videl v njih napoved njegovega odstopa.

O vzrokih padca te desetletne diktature v demokratskih rokavah se sliši vsemogoče govorice. Dogodki so se razvijali prehitro, da bi bilo mogoče že danes s popolno gotovostjo zadeti resnico. Gotovo je le, da Bethlenova trditve, da se je umaknil, ker je njegovo telo potrebno odločiti, ne drži. Bethlen je na omenjeni seji parlamentarnega odbora sam priznal, da ne uživa med narodom več potrebnega zaupanja. Opozicija, ki je tako majhna po številu in ki jo je Bethlen v smislu tradicije madžarske oligarhije pridno dušil, nikakor ni mogla odločilno vplivati na razpoloženje med ljudstvom in njeni agitaciji ni mogoče pripisati nezadovoljstva, ki se je pojavilo proti Bethlenovi vladi med madžarskim narodom. Dejstvo je, da se je ljudstvo naveličalo Bethlenove samovlade, ker ni prinesla njegova notranja in zunanja politika obilnih uspehov. Madžarsko ljudstvo se nahaja danes v hudi bedi. Število brezposelnih znaša okoli 100.000 in ti ne prejemajo nikakršne podpore, ker to ni navada v aristokratski Madžarski. Beda narasca posebno v roku zadnjih let. Tako je konsum živil v Budimpešti padel v enem letu za 18%, konsum mleka 12%, in poraba čevljev za 26%. To so najvidnejši znaki naraščajoče bede med madžarskim ljudstvom.

Agrarna kriza je strahovito zadela Madžarsko. Pšenica je padla na tako nizko ceno, da je morala vlada prepovedati izvoz v Avstrijo. V prvi polovici lanskega leta je Madžarska izvozila na Češko-slovaško 11.800 vagonov pšenice v drugi komaj 500. Trgovinski sporazum z Avstrijo je vsled drakoničnih ukrepov Bethlenove vlade za zaščito valute (prepoved denarnega prometa z inozemstvom in omejitve izvoza deviz) povsem odpovedal. Trgovina z Avstrijo je zamrla, avstrijska vlada je v Budimpešti protestirala in prav danes bi moralo oditi posebno odposlanstvo madžarske vlade na Dunaj, da se sporazume z Avstrijo glede pospešitve deviznega prometa. Vsled teh odredb je skoro mesec dni počivala trgovina v vsej državi. Proti gospodarski politiki Bethlenove vlade so vstali tudi kmetijski socialisti, ki so vlado sicer podpirali, ter veleposelniki in mali kmetje.

Vse kaže, da tudi državno gospodarstvo ni v red. Primanjkljaj v državnem proračunu se čeni na 150 milijonov in da ga pokrije, je Bethlen dan pred svojim odstopom sklenil znižati plače in pokojnine državnih namestencev, zvišati dohodninski davek in carine na razne vrste blaga. Da vlada lahko to izvede, je dala petčlanskemu finančnemu odboru preko parlamenta pravo diktatorsko polномо.

Pri vseh napakah, ki jih je napravila Bethlenova vlada v zadnjem času s svojimi prenatrženimi gospodarskimi ukrepi, ostane vendar zagotovo vprašanje, zakaj je Bethlen, ki je imel pogum napovedati tako radikalne ukrepe, odstopil v trenutku, ko bi moral te ukrepe izvesti. Mar ni imel zato dovolj poguma? To ni verjetno. Bolj verjetno je, da je treba iskati vzroke Bethlenovega odstopa tudi v zunanji politiki. Ko je Bethlen iskal posojilo v inozemstvu, je sprevlel, da je njegova protifrancoska linija v zunanji politiki nevdružna. Rad bi bil dosegel posojilo 7 milijonov funtov, toda Angleži, ki so naložili že ogromne vsote denarja v Nemčiji, niso imeli razpoložljivega denarja. Američani se na Madžarsko niso zaneali in Italijani, na katere je Bethlen vse gradil, bi sami potrebovali posojila; ostali so le Francozi s svojim zlatom, ki ga pa ne marajo dati brez političnih jamstev. In Bethlen ni preostajalo drugega, kakor da se vda, ter krene od Rima in Berlina. Brzkone je dobil denar pod teh izrecnih pogojev. Ker je Bethlen samozavesten aristokrat, mu je osebno težko izvesti popoln preokret v zunanji politiki in je zato to nalogo poveril

drugim, sam pa vodil politiko za kulisami. To do-covov in zagovarja francosko linijo. Če je temu mnevo bi potrdilo okolnost, da je Horthy pove-tako, potem je Mussolinijev politiko zadel težak ril mandat grofu Karolyju, ki je znan prijatelj Fran-udarec.

Karolyijeva prizadevanja

Izjave vodilnih politikov

Grof Karolyi je prišel voditi pogajanja z voditelji političnih strank za sestavo nove vlade. Izgleda, da bo vlada podaljšala Bethlenov režim. Najpreje se je mislilo, da bo finančni minister Telecky, predvojni finančni minister v vladi Grofa Tisze prevzel mandat, pa je odločno odbil sodelovanje. Trdi se, da bo grof Karolyi zadržal za sebe postelji zunanega ministra. Splošno prevladuje mnenje, da bo vlada grofa Karolyja živela le kratke čas. Politiki trdijo, da bo prišlo kmalu do novih sprememb. Karolyijeva vlada bo padla, nakar bo prišlo do liberalnega režima. Zato je vsaka misel za sestavo koncentracijske vlade brezumna, ker bi to onemogočili socialisti, ki so najbolj močna parlamentarna opozicija in ki bi v nobenem slučaju ne hoteli sodelovati v vladi, kateri bi izakulis dirigiral grof Bethlen. Nekateri politiki so dali interesantne izjave glede političnih sprememb. Grof Anton Szilagay zagovarja polne koncentracijske vlade in je rekel, da so vsi koraki, ki so bili doslej napravljeni, negativni. Njega zanima je to, od kakšnih ljudi bo nova vlada sestavljena. Prepričan pa je, da je neobhodno potrebno sestaviti gospodarsko vlado, ki bi rešila krizo. Ta vlada bi se pa morala sestaviti iz strokovnjakov in ne politikov. Za tako vlado je grof Karolyi nespodoben. Omenja zaupanje naroda v državo in njene finančne lahke povrne le močna vlada. Šef kmetijske opozicije Štefan Friedrich je rekel, da je ekonomski ministar Szilagay ostal na mestu in da bo njegov kabinet za celotno državo odgovoren.

„Zelo vsakdanji dogodek“

Budimpešta, 20. avg. AA. Bivši predsednik Madžarske vlade grof Bethlen je dal zastopniku madžarske brzojavne agencije tole izjavo o vzrokih svoje ostavke:

Po uspešnem sklepu zunanjega posojila v višini 5 milijonov funtov sterlingov in potem, ko sem z odborom 33 poslancev izdelal program za finančno in gospodarsko obnovo Madžarske, sem sklenil prepustiti izvršitev tega programa drugim, tem bolj ker so težke razmere, v katerih sem že 10 let vodil Madžarsko, pri čemer so mi bili v prvi vrsti na umu interesi države, mnogo vplivale na moje zdravje. Vsakdo v državi in zunaj nje, kdor je zadnjih 10 let zasledoval zgodovino Madžarske, je moral videti, da moja vlada ni bila sestavljena iz ljudi, ki bi bili zmožni v težkih trenutkih pred ciljem odnehati, nego da je vsakrati izmed njih v takih trenutkih ostal na svojem mestu. Zato je treba mojo ostavko vzeti na znanje kot zelo vsakdanji dogodek, tembolj, ker mislim, da gospodarsko in finančno stanje države zahteva, da Madžarska ne odneha od programa, ki ga je izdelala moja vlada, da tako prebrodi vse težkoče in v kratkem izvede obnovo države.

Politični sistem se a tem ne izpremeni, ker ni odvisen od osebnosti. Za dokaz, da to drži, naj služi dejstvo, da je smer sedanje zunanje in notranje politike Madžarske ostala neizpremenjena in stalna in da tako tudi ostane, tem bolj, ker hočem še nadalje ostati aktiven sodruženik sedanjega političnega sistema, kar bo vladi gotovo v oporo.

Senzacija Legitimistična lista

Budimpešta, 20. avg. tg. Edini legitimistični list »Magyarssag« beleei zelo težke francoske zahteve, ki jih zaenkrat ni mogoče kontrolirati. List trdi, da je Francija zahtevala za svojo pomoč skrajno hude pogoje, ki se tičejo celo sestave kabineta. Nova pogodba o francoskem posojilu, ki še ni objavljena, ki pa zahteva baje 11% obresti, ima klavzulo, po kateri se madžarska vlada obvezuje, da bo v toku sedanjih češkoslovaško-madžarskih trgovinskih pogajanj na podlagi največjih ugodnosti zagotovila češkoslovaški industriji take koristi,

da, ker je demisijska Bethlenove vlade prišla tako pozno, mnogo prepozno. Moglo bi se še vse popraviti, če bi prišlo do spremembe režima in ne samo do spremembe osebnosti. Vodja madžarskega rasnega gibanja Tibor Eekard je izjavil, da zahteva vlado prostih rok, ki bo lahko napravila red mnogo hitreje in bolje kot dosedanja vlada. — Vodja socialistične stranke Karel Peyer je izjavil, da zahteva njegova stranka ne le samo spremembo režima, temveč tudi spremembo osebnosti. Le do-bra zunanja politika lahko potegne Madžarsko iz blata. Vojna agrarna stranka Tildy je izjavil, da če se bo Bethlen vrnil, je vse to le predigra za njegovo novo vlado. Udob valianst si vajal dvel

Na razpoloženje naroda vsekakor dobro vpliva demisijska Bethlena, kajti narod je že dolgo čakal, da pade Bethlenov režim, zdaj pa se boji, da se zopet povrne. Danes dopoldne je bila konferenca voditeljev opozicijskih strank. Opozicijski misli, da je trajanje nove vlade odvisno od tega, če bo dobila v inozemstvu posojilo in kakšno stališče bo proti njej zavzela Francija. Grof Appony je izjavil, da je treba hitro rešiti situacijo in zahteva, da se preneha z lahkomišelnostjo in površno politiko. Regent Horthy je pozval za jutri 20 politikov iz vladne večine na konzulfranje. Značilno pri tem je, da niso bili tudi sedaj pozvani predstavniki poslanske in magnatske zbornice.

Udob valianst si vajal dvel

ki bi težko zadela madžarsko industrijo in delavstvo. Govori se tudi o drugih pogojih. V zvezi s tem bi se imel imenovati na Madžarskem francoski komisar kot vrhovni finančni kontrolor. Navedeni list trdi, da bi izpolnitev teh zahtev pomenila smrt politične in materialne neodvisnosti Madžarske, ter naglašja, da tudi, če bi se našla vlada, ki bi prevzela te pogoje, ne bi mogla najti nobenega madžarskega parlamenta, ki bi ratificiral tako pogodbo. S tako zunanjo politiko hoče Francija prav za prav zasledovati samo stare cilje češkoslovaške in dr. Benešev znanje politike. List naglašja dalje, da je bil grof Karolyi od 1. 1919, ko je stal v času madžarske proletarske diktature na čelu protirevolucionarne vlade v Aradu in Segedinu, odločen prijatelj Francije.

Kako sodijo Čehi

Praga, 20. avg. tg. Organ češkoslovaškega zunanjega ministra dr. Beneša »Česke Slovo« piše o demisijski grofa Bethlena: Morali so priti šele dogodki zadnjih dni, da so pokazali nemogočnost politike, ki je hotela v italijanskih načrtih za srednjo Evropo in Balkan igrati vlogo, večkrat proti Franciji, vedno pa proti francoskim zaveznikom. Ostal ni noben drug izhod, kakor da Madžarska poišče most v Pariz. Če predstavlja Bethlenova demisijska korek k frankofilski orientaciji in k zbližanju z malo antanto, moremo to samo pozdravljati. Mi želimo sporazuma z Madžarsko, ne samo gospodarskega, temveč tudi političnega. Prepričani smo, da so države, ki imajo toliko gospodarskih, tradicionalnih, političnih in nacionalnih stikov, kakor češkoslovaška, Avstrija in Madžarska, že vnaprej določene k temu, da živijo v prijateljstvu med seboj. Na tako prijateljstvo se lahko gradi bodoča srednja Evropa. Organ ministrskega predsednika »Venkov« pa piše pod naslovom »Sprememba mask na Madžarskem: Gre samo za spremembo mask. Grof Bethlen, ki je ustanovil italijansko orientacijo, smatra za neprimerno, da bi se eksponiral osebno za francosko orientacijo. Zato rine pred seboj grofa Julija Karolyija. On ne dvomi, da so na Bethlenovo odločitev vplivale bodoče razprave na ženevski konferenci.

Francoska delegacija za zasedanje DN

Pariz, 20. avg. AA. List »Petit Parisien« piše, da bo predsednik francoske vlade Laval na današnji seji vlade imenoval delegacijo Francije za zasedanje Sveta Društva narodov v Ženevi. Po informacijah lista bodo to delegacijo tvorili predsednik Laval, zun. minister Briand, minister za trgovino Rollin, François Poncet in narodni poslanec za departman Loire Guinout.

Pariz, 20. avgusta. tg. Ministrski predsednik Laval najbrže ne bo odpotoval v Ženevo, da se udeleži zasedanja Društva narodov, ker tudi nemški državni kancler dr. Brüning in angleški ministrski predsednik MacDonald ne bosta potovala v Ženevo. Kakor piše »Populaire«, se bo Laval kvečjemu udeležil otvoritvene seje in ostal eden ali dva dni v Ženevi, potem pa bo vodstvo francoske delegacije prepustil Briandu.

Italija vabi Lavalu v Rim

Rim, 20. avg. E. Italijanski ambasador v Parizu grof Manzoni je obvestil prededatka francoske vlade Lavalu, da želi Italija nadaljevati pogajanja za pomorski sporazum s Francijo. V zvezi s tem se trdi, da je poslal Manzoni Lavalu vabilo, da pride v Rim. V tujkah njihovo dobro poučenih krogih se govori, da se bodo pogajanja nadaljevala v Ženevi v času zasedanja Zveze narodov. Predsednik francoske vlade Laval bo najbrž prišel v Rim koncem septembra.

Italijanski manevri

Idrija, 20. avg. AA. Med Črno pratio in Tolminom so se pričele velike vežbe. Namen vežbe je omogočiti večjim enotam borbe v goratih in gorodnatih krajih. Pri operacijah sodeluje več hitrih divizij. Vežbam prisostvuje minister vojske, šef generalnega štaba in več armadnih poveljnikov.

Zagrebska vremenska napoved: Poslabšanje vremena v izgledu. Lokalne nevihte z dežjem so mogoče.

† dr. Valentin Krisper

Ljubljana, 20. avgusta

Danes popoldne je prišla v Ljubljano na gospo Ivano Dr. Krisperjevo brzojavka, da je v Badenu pri Dunaju umrl odlični ljubljanski odvetnik dr. Valentin Krisper. Po dr. Majaronu in notarju Hudoverniku je to v kratkem razdobju že tretja odlična osebnost iz slovenskih pravnih vrst, ki se je poslovila od nas. Vsi trije pokojniki so spadali med našo starejšo generacijo pravnikov in vsi trije so stali na najbolj vidnih mestih našega javnega življenja. Kakor prva dva, tako ima tudi dr. Valentin Krisper neprecenljive zasluge za naš narod, za pravice slovenskega jezika in za razvoj naše domovine. Kakor z dr. Majaronom in a Hudovernikom, tako je odšla v večnost tudi z dr. Krisperjem ena v Ljubljani najbolj znanih osebnosti našega mesta in vse Slovenije.

Dr. Valentin Krisper se je rodil 9. decembra 1860. Njegov oče je bil lastnik lovarne papirja v Radečah. Mladega Valentina je vzgojil v odlično narodnem duhu. Dr. Valentin Krisper je študiral gimnazij v Ljubljani in v Gorici, pravo pa v Gradcu, kjer je tudi promoviral. Za odvetnika je nato praktical v Parizu, kjer si je pridobil oni odlični zagovorniški nastop, po katerem je pozneje v Ljubljani tako zelo zaslovel. V Ljubljani je vstopil kot odvetniški koncipient v pisarno dr. Moscheila, pozneje pa v pisarno dr. Tavčarja. Kot zagovornik je kmalu zaslovel. Morda njegov najimenternejši proces je bil oni, ko je z dr. Neubauerjem iz Gradca branil dr. Tavčarja v z zgodovinsko politično pomembnem procesu ter res dosegel njegovo popolno oprostitve. Leta 1880 je otvoril lastno pisarno in jo vodil do leta 1916, ko je je moral zaradi pretrujenosti živcev prepustiti svojemu nasledniku dr. Fominšku. Po vojni se je zopet vpisal v odvetniški seznam, vendar pa prakse ni več izvrševal. Pred dobrim mesecem je odšel v sanatorij Guttenbrunn v Badenu, kjer je danes podlegel oslabelosti srca.

Pokojnik je bil proti koncu prejšnjega stoletja več let obilni svetnik, pozneje pa se ni več udeleževal političnega in strankarskega življenja. Pač pa se je veliko prizadeval, da je pri sodišču izvajal vsaj nekoliko pravice za naš jezik. Zelo mnogo si je pridobil zaslug po potresu, ko je vstopil v občinski odbor. Tedaj se je mnogo trudil, da je Ljubljana dobila podporo, nepravstano je interveniral v vseh teh zadevah pri deželnem predsedniku Heinu in pri centralni vladi, kjer je s svojim svetovlanskim nastopom napravil zelo ugoden vtis.

Glavne zaduge pa si je pokojnik pridobil s tem, da je pričel akcijo za naš tujski promet. Tujski promet se je pri nas pričel okoli leta 1908. Na čelu vsega gibanja za tujski promet je bil dr. Krisper. Njegova zasluga je, da se je prebudił Bohinj, kateremu je preskrbel sankalščice. Za naš tujski promet je pridobil hotel »Triglav«, sploh je on ves čas vodil slovensko tujsko prometno delo ter je bil od ustanovitve dejanskega vodja Zveze za tujski promet in je vedno sodeloval pri vseh njenih akcijah. Njegovo delo so bile vse brošure, ki so izšle pred in tudi še po vojni v propagandno namene Slovenije in Ljubljane. Še v zadnjem času je zbiral slike in je bil tudi član novo ustanovljene Tujkoprometnega sveta. Tudi drugače se je udeleževal publicistično in je sodeloval pri vseh slovenskih listih. Svoječasno je bil tudi v odboru Dramatičnega društva, doletel je bil odbornik Odvetniške zbornice in član disciplinske komisije.

Na zunan je bil dr. Krisper vedno eleganten mož. Bil je visoko izobražen ter je bil med onimi redkimi Slovenci, ki so že pred desetletji perfektno znali francosko. Njegove zasluge za Slovence je priznala tudi naša država in je bil pokojnik imetelj reda sv. Save III. razreda.

Kot človek je bil zelo resen mož, strog do samega sebe in do drugih ter zelo tudi vedno pravičen. Za razne dobrodelne in narodne namene je imel vedno odprto srce in roke ter ni nikoli odklekel proramja za podpore. Za njim žaluje gospa Ivana in brat Anton, ki je ravnatelj papirnice v Radečah. Njegove zemeljske cstanke bodo prepe-ljali v Ljubljano.

Ime dr. Valentina Krisperja bo ohranilo častno mesto v slovenski narodni zgodovini. — Prizadetim svojcem naše iskreno sožalje!

Mariborska občinska seja

Danes se je nadaljevala pred tednom prekinjena seja, ki jo je otvoril župan ter najprej predstaval brzojavko Nj. Vel. kralja. V peti odsek prideta g. Oset in dr. Mühleisen. Nato poroča obč. svetnik Pusenjak o bilanci mestne plinarne in poudarja, da je imela leta 1929. 11.128.75 Dni prebitka, izguba pa je znašala 176.425 Din. Vred slabega konsuma in defektnega omrežja ima mestna plinarica 35% izgube. Normalna izguba bi bila 10%. Župan dr. Juvan stavlja nato 3 predloge: ali naj se podjetje opusti, ali naj se dobi primerno posojilo, ali pa naj se ga izroči v privatne roke. Soglasno je bilo sklenjeno, da se najame posojilo v znesku 2.500.000 Din. Nato je bila prečítana bilanca mestnega avtobusnega podjetja. Dohodki znašajo 707.995 Din. Prejšnja leta so znašale izgube vedno čez 1 milijon Din. Zdaj pa znaša izguba samo 470.000 Din. Pasivne so lokalne proge, dočim so zunanje proge aktivne. Nekateri občinski svetniki so predlagali, naj se opusti lokalni promet, dočim so drugi mnenja, da je to nemogoče, ker bi mesto mnogo izgubilo na tujskem prometu. Nato je bila prečítana bilanca iz leta 1929 in sicer od mestnega električnega podjetja, mestnega pogrebne-ga zavoda, mestne klavnice in ostalih mestnih podjetij. Skupno so znašali dohodki v letu 1929. 830.020.95 Din. Primanjkljaj je znašal 187.665.57 Din. Blagajniško stanje je znašalo 642.355.38 Din. Občina prevzame garancijo za Počitniški dom na Pohorju. V razpravo je prišla zadeva pohorske železnice. Občina prevzame garancijo za obresno posojilo od 500.000 Din. Zadržava mora obenem pristati, da sprejme v upravnju svet enega zastopnika občinskega sveta. Župan je nato zaključil javno sejo in jo proglasil za tajno. Sledi tajna seja, ki ob času poročila se traja.

Drobne vesti

Washington, 20. avg. AA. Rdeči križ je daroval 100.000 dolarjev za poplavlence na Kitajskem. Denar so poslali generalnemu konzulu Združenih držav v Hankovu.

Basel 20. avg. AA. Poročilo odbora za proučevanje finančnih potreb Nemčije ugotavlja, da je nemogoče plasirati v Nemčiji dolgoročno posojilo dotlej, dokler se ne povrne zaupanje v finančno bodočnost Nemčije. Poročilo ugotavlja potrebo zaupnega sodelovanja med Nemčijo in drugimi evropskimi državami.

Havana, 20. avg. AA. Boji med vladnimi častami in uporniki se nadaljujejo.

New York, 20. avgust. tg. Ciliska vlada je razglasila popolni moratorij na vse inozemske dol-gove do konca tekočega leta.

Češki Nemci zgubljajo ila

Cehi se hitreje množe, kakor Nemci

Praga, 20. avg. Danes so že znani podrobní podatki o zadnjem ljudskem štetju v Češkoslovaški. Češko kakor tudi nemško javnost zanima predvsem položaj posameznih narodnosti, ki živijo v državi, to je predvsem številno razmerje med Čehi in Slovaki na eni strani ter Nemci na drugi. Za Čeha je prineslo štetje ljudsko štetje zopetno veselo ugotovitev, da se na Češkem, to je v dvojezičnih krajih in tudi v onih, ki so veljali doslej za izključno nemško posest, Čehi veliko hitreje množijo kakor Nemci. Po uradnih podatkih živi danes na Češkem 2.273.000 Nemcev proti 2.178.000 v letu 1921. Število Nemcev se je torej v zadnjih desetih letih povečalo za 100.000 duš. Toda med tem, ko so Nemci v letu 1921. predstavljali 33% vsakega prebivalstva, je danes ta odstotek padel na 32.4%. Nemci so se pomnožili samo za 4,6%, med tem ko znaša porast pri Čehih v odstotkih 7,5%.

Že pred vojno je bil naravni prirastek nemškega prebivalstva na Češkem v primeri s Čehi zelo nizek. Računajo, da se je iz Češkoslovaške poleg tega izselilo okoli 25.000 Nemcev, med tem ko se je po vojni vrnilo na Češko okoli 51.000 Čehov. K zmanjšanju nemškega prebivalstva so pripomogli tudi Judje, ki se danes povečini priznavajo za Čeha, ne za Nemce. Najbolj vzemirja Nemce okolnost, da so se pojavili Čehi v nekdanj povsem nemških krajih. V teh nemških okrajih so Čehi porasli za 23,9%. Med tem ko znaša nemški prirastek komaj 4,8%. Res je sicer, da so tudi v nekdanjih izključno čeških mestih prišli naseljevati Nemci, toda ta manjšina je alia neznatna in ne pride v poštev. Nemce najbolj boli, da se je razbila njihova narodna kompaktnost v

industrijskih okrajih, kjer je bilo leta 1921. razmerje med češkimi in nemškimi prebivalstvom kakor 2 proti 10, med tem ko je danes 3 proti 10, in se bo v teku dvajsetih let spremenilo v 5 proti 10 in v teku sedemdesetih let 10 proti 10, ako bo šel razvoj nemškega in češkega prebivalstva v dosedanjem razmerju dalje. Nazadovanje Nemcev je treba pripisati predvsem padanju rojstev. V teku zadnjih 50 let se je število Nemcev na Češkem povečalo komaj za 223.000 (11%). Število Čehov pa za 1.343.000 (38%). Od leta 1900. do leta 1910. je zmanjšal češki prirastek 29%, nemški le 6%, od leta 1910. do leta 1920. češki 64%, nemški pa samo 11%. In v teku zadnjih desetih let so se Čehi na nemškem ozemlju pomnožili za 24%, Nemci pa samo za 4%. Na kompaktno nemški zemlji Deutsch-boehmena je število Čehov od leta 1921. do zadnjega ljudskega štetja naraslo od 300.000 na 383.000, število Nemcev pa se je dvignilo od 1.099.000 na 2.080.000, tako da je prirastek češke manjšine znašal 74.000, prirastek Nemcev pa samo 85.000.

Razstava v Bratislavi

Belgrad, 20. avg. AA. Od 24. t. m. pa do vate-tega 4. septembra t. l. bo v Bratislavi velika med-narodna donavska razstava. Svedani otvoritev te razstave bo 23. t. m. na prostoru razstave v donav-skem pristanišču v Bratislavi. Odbor za organizacijo razstave je razposlal vabilo vsem našim go-spodarskim organizacijam, da se te razstave ude-leže.

London, 20. avg. AA. Podmornica »Nautilus« je krenila iz Longyearja proti severnemu tečaju. Pred odhodom so se enkrat temeljito pregledali vse stroje in vrtila za led. Tudi so izpolnili za-loge.